

การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชน

มานิตา ตันพานิชย์¹

การพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยส่งผลกระทบต่อการพึ่งตนเองของชุมชน ทำให้การวิถีชีวิตของชุมชนที่เคยพึ่งตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรีถูกทำลาย ผลการพัฒนาได้ทำลายทุนทางสังคม โดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ อากาศ แร่ธาตุ ถูกนำมาใช้อย่างฟุ่มเฟือย และเสื่อมโทรม ความสัมพันธ์ของคนกับธรรมชาติเปลี่ยนจากการพึ่งพิงเป็นรุกราน จนไม่เหลือความสมบูรณ์ดังเช่นในอดีต จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติ โดยทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรมาโดยตลอด ซึ่งเป็นแนวทางที่มีความสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตที่ชุมชนในชนบทจำนวนมากปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง ประเด็นที่ทรงเน้นย้ำมาโดยตลอด คือการระเบิดจากภายในสู่ภายนอก ในการพัฒนาแนะนำให้ค้นหาทุนทางปัญญา ทุนทางสังคม และทุนทางธรรมชาติ ต้องเข้าใจรากเหง้าภูมิปัญญาท้องถิ่น แล้วฟื้นฟู อนุรักษ์ จัดการให้เป็นทุนความรู้ของชุมชน และสร้างชุมชนให้เข้มแข็งด้วยการพัฒนาคนให้เกิดการเรียนรู้ แก้ไข ผักผ่อนและพัฒนาศักยภาพตนเอง การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาชุมชนสนองเบื้องพระยุคลบาท เพราะทำให้คนในชุมชนร่วมกันสร้าง บ้านทึบ จัดเก็บ แลกเปลี่ยนและใช้ประโยชน์ความรู้ร่วมกัน โดยอาศัยทุนที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น อันเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตและสังคม เพื่อนำไปสู่การช่วยเหลือตนเองและพึ่งพาตนเองได้ ไม่หลงลืมรากฐานของตนเอง ไม่เพียงแต่สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในการนำภูมิปัญญาไปใช้แล้วยังส่งผลให้ชุมชนไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนด้วย

แนวคิดการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ชุมชน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าของไทย ที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีตและเป็นการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งต่างๆ ผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากิน และพิธีกรรมต่างๆ ควรประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์ ในการพัฒนาและดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น โดยจัดให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ไปใช้ในการพัฒนา จนเกิดเป็นความรู้ใหม่ที่มีการใช้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

แนวคิดพึ่งพาตนเองได้ถือเป็นค่านิยมหลักในการพัฒนาตามรอยเบื้องพระยุคลบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยเริ่มจากจากเข้าใจธรรมชาติ เข้าใจปัญหาตนเอง และคิดค้นหาวิธีแก้ไข ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตให้สัมพันธ์กับปัญหา ความต้องการ และความสามารถของตนเองอย่างแท้จริง โดยการเชื่อมโยงหลักการเรื่องการจัดการความรู้มาใช้ร่วมกับเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดการยกระดับหรือเพิ่มคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นหรือประเทศชาติ (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2536 : 3 -13) การนำภูมิปัญญามาใช้ประโยชน์หรือนำเอามาปรับใช้ ในการพัฒนาอาชีพ พัฒนาสังคม หรือการส่งเสริมทางวิชาการ ควรเน้นประเด็นปัจจัยพื้นฐาน ต้องมีองค์ความรู้เก่าเป็นตัวเริ่มต้น กล่าวคือการปรับชีวิตให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม อยู่ได้อย่างปกติ ในด้าน

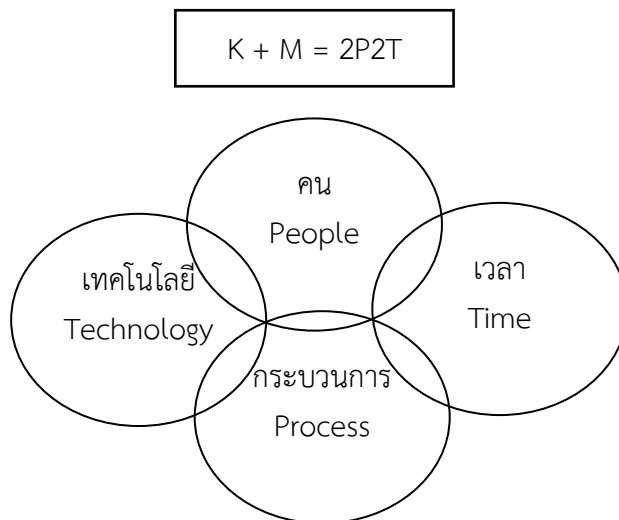
¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ปัจจัยสี่ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อต่างๆ อันสะท้อนถึงระบบคิดในความสัมพันธ์ ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ให้เอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างชาญฉลาด แต่ความรู้ทางวัฒนธรรมเหล่านี้กำลังสูญหายไป เพราะขาดการสืบทอด และพัฒนาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่าง เป็นพลวัต ดังนั้นการเอาปัจจัยพื้นฐานมาเชื่อมต่อกับประสบการณ์ ด้วยการจัดการที่ดี จัดการด้วยสติปัญญา ด้วยทักษะที่ได้จากประสบการณ์ เมื่อปัจจัยพื้นฐานมาผสมผสานกับวิธีการจัดการ รวมเรียกว่า ภูมิปัญญา ซึ่งภูมิ หมายถึง พื้นที่ปัจจัย ปัญญา หมายถึงวิธีการที่ต้องใช้สติปัญญา

การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการเพิ่มมูลค่าหรือคุณค่า ผลผลิตภัณฑ์ของกลุ่มบุคคลหรือชุมชนท้องถิ่น เป้าหมายของการจัดการความรู้ คำนึงถึงบริบทความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เน้นความเข้มแข็ง ความร่วมมือ และการแบ่งปันของชุมชน เพื่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้การพัฒนาที่ยั่งยืนบนรากฐานของทรัพยากรธรรมชาติควบคู่กับความรู้ท้องถิ่นเดิม ความรู้จึงเป็นทรัพยากรที่สำคัญ เป็นสินทรัพย์ทางปัญญา ซึ่งสามารถสามารถเปลี่ยนแปลงและสร้าง ขึ้นใหม่ได้ตลอดเวลา เมื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการเปลี่ยนแปลงตามเหตุปัจจัย สถานการณ์ บริบททางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ล้าสมัย แต่หลายอย่างยังคงอยู่ มีการปรับใช้ และสร้างภูมิปัญญาขึ้นใหม่ และงอกงามอยู่เสมอ ซึ่งการที่จะเข้าใจหรือการได้ประโยชน์จากภูมิปัญญาชุมชน ต้องเข้าใจกระบวนการของภูมิปัญญา เพราะภูมิปัญญาเป็นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการทางวัฒนธรรม (เอกวิทย์ ฌ กลางและคณะ, 2546 : 9 – 22 ; สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2547 : 57 – 71) ดังนั้น การนำความรู้มาพัฒนาขีดความสามารถขององค์กรชุมชนท้องถิ่น จะช่วยย่นระยะเวลาการเรียนรู้ลง ทำให้ชุมชนเรียนรู้ได้มากขึ้น เร็วขึ้น โดยนำแนวทางการจัดการความรู้ในลักษณะชุมชนปฏิบัติ (Community of Practice : COP) เป็นกลไกขับเคลื่อนที่มีจุดมุ่งหมาย ที่ให้ความสำคัญกับคนในองค์กร ชุมชนท้องถิ่นเป็นหลัก มีการดำเนินงานที่เป็นระบบย่อยๆ เชื่อมต่อกัน ลดความซับซ้อนในสายบังคับบัญชา และสามารถพัฒนาได้ตามบริบทตนเอง (พูนลาภ อุทัยเลิศอรุณ, 2547 : 6)

การจัดการความรู้จึงเสมือนสนามปฏิบัติการ ที่เอื้อให้คนในองค์กร ชุมชนท้องถิ่น มีกระบวนการสร้าง บันทึกจัดเก็บ แลกเปลี่ยนแล้ว สังเคราะห์เป็นความรู้ และใช้ความรู้ร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพงานให้ดีขึ้น ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมี สองประเภท คือ 1) ความรู้ที่ชัดแจ้ง และ 2) ความรู้ฝังลึก การจัดการความรู้ชัดแจ้งสามารถทำได้โดยใช้กระบวนการที่จำแนก ตรวจสอบ จัดเก็บ ความรู้ที่ผ่านการตรวจสอบแล้ว กรองความรู้ และการเข้าถึงความรู้ให้กับผู้ใช้ (Herien and Hedgepeth, 2003) โดยเฉพาะการจัดการความรู้ฝังลึก สามารถจัดการโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมมือจากทุกๆ ฝ่าย เพื่อนำเอาภูมิปัญญามาใช้ประโยชน์ โดยคนในชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้มีส่วนสำคัญ ในการสร้าง สืบสาน พัฒนา ประยุกต์ และจัดเก็บอย่างเป็นระบบ สามารถเชื่อมโยงความรู้อีกกับความรู้อื่นๆ เพื่อไม่ให้ภูมิปัญญาที่สั่งสมจากรุ่นสู่รุ่น ขาดการสืบทอดหรือสลายไปในที่สุด

การจัดการความรู้เป็นการบูรณาการศาสตร์ 2 สาขา เข้าด้วยกัน คือความรู้ (Knowledge) และการบริหารจัดการ (Management) โดยเน้นที่กระบวนการจัดการ ด้วยการให้ความสำคัญกับการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยจัดการความรู้ผ่านช่องทางความรู้ต่างๆ กระบวนการจัดการความรู้จึงต้องอาศัยศาสตร์และศิลป์ในการจัดการ มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยกระบวนการสร้าง รวบรวม สังเคราะห์ แลกเปลี่ยน ภายใต้บรรยากาศที่เอื้อ และเชื่อมโยงสู่ความรู้ใหม่ มีมิติความสัมพันธ์ ดังนี้

ภาพประกอบที่ 1 มิติความสัมพันธ์ของการจัดการความรู้

จากภาพประกอบที่ 1 การจัดการความรู้เน้นที่กระบวนการจัดการ ข่าวสาร สารสนเทศ และความรู้ โดยความรู้จะต้องถูกต้องสอดคล้องกับบุคคล เวลา และมีการดำเนินกิจกรรมความรู้ ประกอบไปด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการสร้างความรู้ ขั้นนี้ทำให้ทราบถึงสถานะขององค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตและเศรษฐกิจของชุมชน และยังเกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างบุคคลในการถ่ายโอนความรู้ 2) ขั้นตอนการจัดเก็บและบันทึกความรู้ มีการจัดเก็บข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถนำมาใช้ในการบูรณาการงานได้ 3) ขั้นตอนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ภูมิปัญญา มีการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน 4) ขั้นตอนการประยุกต์ใช้ความรู้ ขั้นนี้เป็นการทดลองใช้ภูมิปัญญาและประเมินภูมิปัญญาเหล่านั้น นำไปสู่การจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาปรับปรุงและสืบสานถ่ายทอดภูมิปัญญาให้มีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในชุมชน ในขณะที่เทคโนโลยีจะช่วยให้การจัดเก็บเข้าถึง ค้นคืน และแพร่กระจายความรู้ต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด

การจัดการความรู้ไม่ใช่เรื่องใหม่ เห็นได้จากการค้นพบ อริยสัจ 4 ของพระพุทธเจ้า ที่นำปัญหา (ทุกข์) มาวิเคราะห์หาทางเลือก ทดลองทำหลายๆ ทาง จนพบทางที่ถูกต้องไปสู่การพ้นทุกข์ จนเกิดความสำเร็จ คือนิโรธ แล้วนำมาปฏิบัติ (มรรค) มาถ่ายทอดต่อ เป็นการจัดการความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่มวลมนุษย์ (พิเชฐ บัญญัติ, 2549 : 1 - 16) เพราะเข้าใจเป้าหมายของการจัดการความรู้ คือการทำให้ความรู้ฝังลึก (Tacit knowledge) สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นความรู้ชุมชน และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ เพื่อพัฒนาคน พัฒนางาน ไปสู่การสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ รวมทั้งพัฒนาฐานความรู้ ซึ่งเป็นทุนทางปัญญาขององค์กรหรือชุมชนท้องถิ่น (จิราภรณ์ สุธัมมสภา, 2548 : 1 - 9)

กล่าวโดยสรุป การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการดึงความรู้ฝังลึกของปราชญ์ชาวบ้าน ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ ได้แก่ การสร้างความรู้ การจัดเก็บและบันทึกความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้ โดยกระบวนการดังกล่าวจะก่อให้เกิดการถ่ายทอดและ

แบ่งปันความรู้อย่างเป็นระบบเพื่อให้ทุกคนในชุมชนสามารถเข้าถึงความรู้ เป็นวิธีที่ชาญฉลาดในการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนางาน และพัฒนาชุมชน ให้มีคุณภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

รบด้วยความรู้ สู้ด้วยปัญญา ชัยชนะของชุมชน

องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านในท้องถิ่น บนฐานประสบการณ์และความเชื่อที่สั่งสมมาตั้งแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยมีการประยุกต์ใช้ และเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เป็นชุดความรู้ที่สอดคล้องตามบริบทวัฒนธรรมชุมชน ลักษณะของชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทย มีการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อความอยู่รอดและสร้างสรรค์ อาจมีความแตกต่างกันตามสภาพภูมิศาสตร์ ประสบการณ์ และประวัติศาสตร์ ชุมชนท้องถิ่นต้องสามารถปรับตัวโดยกระบวนการทางปัญญา เพราะชุมชนท้องถิ่นเป็นที่รวมของวิถีคิด ระบบความรู้ ในการจัดการวิถีของความเป็นชุมชน หล่อหลอมเป็นจารีต ประเพณี กฎหมาย หรือกฎเกณฑ์ทางสังคมของแต่ละชุมชน จนทำให้มองเห็นว่าชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่งมีอัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน (รุ่ง แก้วคง, 2543 : 205)

การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการพัฒนาคนในชุมชนท้องถิ่น ให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การช่วยเหลือและพึ่งตนเอง โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ การพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดการพัฒนาที่เน้นอุดมการณ์ การกลับคืนสู่รากเหง้า ตามวิถีการผลิต จากวัฒนธรรมเดิม มีเป้าหมายเพื่อการพึ่งตนเองได้โดยใช้ปัญญานำการพัฒนา ในมโนทัศน์นี้การจัดการความรู้จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศแทบทุกๆด้าน หากชุมชนรู้จักนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งที่เป็นความรู้ ความคิด ความสามารถ ความจัดเจนของชุมชน มายกระดับพัฒนางานและพัฒนาประเทศต่อไป

การจัดการความรู้เป็นกุญแจสู่ความเติบโตของชุมชนในอนาคต โดยใช้ความรู้เป็นตัวนำการพัฒนา ด้วยวิธีการดึงความรู้จากที่อื่นเข้ามาผสมผสานกับองค์ความรู้เดิม เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่อย่างเหมาะสม ทำให้ความรู้ท้องถิ่นมีคุณค่าเพิ่ม สามารถในการปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง แนวโน้มการพัฒนาจึงให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มองค์กรชุมชนต่างๆ ให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวคิดประสบการณ์ และความรู้ภูมิปัญญาต่างๆ แล้วประสานกันเป็นเครือข่าย (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2544 : 170 – 171) การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นให้สามารถพึ่งพาตนเองได้นั้น เริ่มจากการเชื่อมโยงข้อมูลที่มีคุณภาพ เพื่อให้เกิดความรู้และปัญญา สามารถนำไปสู่การปฏิบัติจริงได้ ฐานการเรียนรู้ที่สำคัญ คือภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่มีอยู่ ดังนั้นการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จะส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นมีความมั่นใจในการพัฒนาตนเองและสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นความเข้มแข็งทางปัญญา กระบวนการสร้างปัญญาหรือการเรียนรู้ จึงเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีการสั่งสมภูมิปัญญา ความรู้เพื่อการดำรงชีพไว้มากมาย ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรง ผ่านกระบวนการ ตรวจสอบ ใช้

ประโยชน์ และเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับยุคสมัยอยู่ตลอดเวลา ความรู้ที่มีลักษณะเป็นพลวัตเหล่านี้ อยู่ในตัวคนมากกว่าอยู่ในตำรา การจัดการความรู้ระดับชาวบ้านที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น นับเป็นเรื่องสำคัญเพราะความรู้เหล่านี้เป็นความรู้ที่สั่งสมมาในวิถีชีวิต อยู่ในการปฏิบัติและเป็นความรู้ที่ได้มาจากการสังเกต การทดลองเป็นเวลานาน หากมีการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากความรู้ที่มีอยู่ในตัวคนแต่ละคน จะเป็นการสร้างปัญญาหมุนเวียนให้กับชุมชนและมีนวัตกรรมทางปัญญาเกิดขึ้นต่อเนื่อง นอกจากนั้นแล้วภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายอย่างสามารถพัฒนาไปสู่ความรู้ที่มีคุณค่าต่อภาคส่วนอื่นๆ ของสังคมได้ ดังเช่นชุมชนต้นแบบต่อไปนี้

การจัดการความรู้ขององค์การชุมชนจักสานผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่บางเจ้าฉ่า พบว่า 1) กระบวนการจัดการความรู้เริ่มจากทบทวนฐานความรู้ที่ตนเองมีและพยายามกำหนดความรู้ที่ตนเองต้องการเพิ่มเติม จุดบันทึกไว้ในสมุด จากนั้นก็นำข้อมูลที่ได้ มาเรียนรู้ด้วยการทดลองปฏิบัติจริงด้วยตนเองจนเกิดผลที่พอใจ แล้วนำมาถ่ายทอดด้วยวิธีการสาธิต กับสมาชิกทำตามอย่าง 2) กระบวนการจัดการความรู้เริ่มจากการทดลองหาวิธีที่พอจะแก้ปัญหาก็ได้ โดยคิดถึงเหตุและผลของปัญหา เมื่อได้ความคิดสรุป ก็ทดลอง เมื่อผลการคิดและทดลองสำเร็จแก้ปัญหาก็ได้ ก็นำวิธีการที่คิดค้นไปต่อยอด และ 3) ไม่มีการขับเคลื่อนกระบวนการจัดการความรู้ให้มีความต่อเนื่อง เพราะใช้ฐานความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษเพียงอย่างเดียว ซึ่งกระบวนการทั้ง 3 ระดับ สามารถยกระดับความรู้จากเดิมได้ เพราะสมาชิกต่างมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนให้มีความต่อเนื่อง ผ่านการปฏิสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้อยู่เสมอ และยิ่งความรู้ที่แฝงเร้นมีความหลากหลาย ยิ่งส่งผลให้มีศักยภาพในการขับเคลื่อนกระบวนการจัดการความรู้ในอาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดกลุ่มเป้าหมายที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง โดยกระบวนการจัดการความรู้ 5 ขั้นตอนหลัก คือ 1) การใช้ความรู้ 2) การส่งเสริมความรู้ 3) การสร้างความรู้ 4) การสั่งสมความรู้ และ 5) การสืบสานความรู้ (กิตติศักดิ์ ชุมทอง, 2551 : 82 – 100)

หมู่บ้านหนองน้ำใสมีการจัดการชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงได้แก่การรวมกลุ่มของชุมชนเพื่อประกอบกิจกรรมและกลุ่มอาชีพมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเรียนรู้ การทำปุ๋ยหมักใช้เอง เลิกการใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อการบำรุงดิน ปลูกป่าทดแทน มีการจัดระเบียบทางสังคมในการกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้รับผิดชอบ ดูแลประสานงานกับชาวบ้านได้อย่างทั่วถึง มีการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับชาวบ้านในการประกอบอาชีพการเกษตร โดยจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสม สร้างเครือข่ายเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การรวมกลุ่มการเรียนรู้ที่ศูนย์ ทำให้ทุกคนมีความกระตือรือร้น มีน้ำใจ มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมตามองค์กร ร่วมคิด ร่วมวางแผนหาแนวทางแก้ไขปัญหา ไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ทำให้ชุมชนมีการจัดการอย่างยั่งยืนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง (ธัญพร ธรรมอร่ามกิจ, 2554 : บทคัดย่อ)

ปัจจุบันภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้รับความสนใจจากทุกภาคส่วนของสังคมในแง่มุมที่แตกต่างกันไป สิ่งที่เด่นชัดคือการบูรณาการความรู้เก่าของภูมิปัญญาเข้ากับวิทยาการสมัยใหม่ ความก้าวหน้าของวิทยาการต่างๆ เป็นช่องทางในการนำความรู้ภูมิปัญญาที่มีมาแต่อดีตมาปรับใช้ให้มีคุณสมบัติเหมาะสมกับการใช้งานในยุคปัจจุบัน พลังแห่งการบูรณาการความรู้ทั้งสองประเภทเข้าด้วยกัน หรือการจัดการความรู้ของคนในชุมชนท้องถิ่น ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแสดงศักยภาพของตนเองในวิถีที่เคยเป็นในอดีต และสามารถพัฒนาปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยได้ เพื่อให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ใช้ความรู้

เป็นฐานในการพัฒนาทุกด้าน และในทุกภาคส่วนของสังคม โดยมีเป้าหมายหลักอยู่ที่การพัฒนาแบบพึ่งพาตนเอง โดยไม่ทิ้งรากฐานเดิมของชุมชนและจะต้องเชื่อมโยงกัน อันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้นการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการพัฒนาชุมชน ในการที่จะสร้างกระบวนการ วิธีการ และเครื่องมือที่จะทำให้ความรู้ในตัวคน ให้ถ่ายทอดออกมาเป็นความรู้ชัดแจ้งสามารถใช้ประโยชน์ และนำมาขยายผลได้อย่างไม่สิ้นสุด จะก่อให้เกิดพลังความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น บนฐานวัฒนธรรมของตนเอง และเป็นรากฐานสำคัญสำหรับสร้างชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไปในอนาคต

การจัดการความรู้เป็นเรื่องของวิถีคิด วิธีแก้ปัญหาโดยใช้ความรู้เป็นพลังขับเคลื่อนกระบวนการสร้างความรู้สามารถสร้างสุขให้เกิดแก่คนในชุมชน และยังสร้างมิตรภาพให้เกิดขึ้น ซึ่งนำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ๆ ความรู้ที่เหมาะสมสำหรับการจัดการความรู้ แบ่งได้ 3 ประเภท คือ 1) ความรู้ทั่วไป ครอบคลุมความรู้ในด้านต่างๆ เช่น ชีวิต ธรรมชาติ 2) ความรู้สำหรับสมาชิกชุมชน เช่น แนวทางการสร้างปัญญา แนวทางสร้างความสุข และแนวทางการทำงานให้ประสบความสำเร็จ 3) ความรู้สำหรับชุมชน เช่น สังคหวัตถุ สารนิยธรรม พรหมวิหาร พละ ขึ้นต่อไปคือการถ่ายทอดความรู้ซึ่งประกอบด้วย กัลยาณมิตร และโยนิโสมนสิการ (การคิดเป็น) ทั้งสองสิ่งนี้ จะช่วยเสริมกันและกันให้การถ่ายทอดความรู้สำเร็จลุล่วงไปได้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และ ชาย สัญญาวิวัฒน์, 2550 : 1 - 3)

กล่าวโดยสรุปการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชน เป็นการจัดการหรือการใช้ความรู้อย่างสอดคล้องกลมกลืนกับสภาพธรรมชาติรอบตัว เป็นกระบวนการเชิงระบบเกี่ยวกับการประมวลความรู้ และประสบการณ์ของปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อสร้างเป็นความรู้หรือนวัตกรรม และบันทึกจัดเก็บไว้ในฐานความรู้ชุมชน ซึ่งคนในชุมชนสามารถเข้าถึงความรู้ได้โดยสะดวก เพื่อนำความรู้ที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน สะท้อนถึงการแก้ไขปัญหามีสติ การพึ่งพาตนเอง รวมถึงการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ภายในชุมชนและระหว่างชุมชน โดยใช้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่น ส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นอันดีงามของตนเอง มีความภาคภูมิใจ มั่นใจในการพัฒนาตนเองและพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กิติศักดิ์ ชุมทอง. (2551). **การจัดการความรู้ระดับครัวเรือนของผู้ประกอบอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้าน**
กรณีศึกษา : องค์กรชุมชนจักสานผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่บ้านเจ้าฉ่า อำเภอโพธิ์ทอง
จังหวัดอ่างทอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จิราภรณ์ สุธัมมสภา. (2548). แล้วก็มีมาสู่ยุคของ km. **การจัดการสมัยใหม่.** 3, 1
 (มกราคม) : 1 – 9.
- ชญ์พร ธรรมอร่ามกิจ. (2554). **การจัดการชุมชนอย่างยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง**
กรณีศึกษา : หมู่บ้านหนองน้ำใส ตำบลรางบัว อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี.
 สารนิพนธ์ สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย.
- ศิลปากร.พิเชษฐ บัญญัติ. (2549 – 2550). **การจัดการความรู้ในองค์กร. วารสารสำนักหอสมุด**
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 13 (มกราคม – ธันวาคม) : 1 – 16.
- พูนลาภ อุทัยเลิศอรุณ. (2547). **การพัฒนาองค์กรจัดการความรู้ ด้วย CoP.**
ถักทอสายใยแห่งความรู้. 8 (กันยายน – ตุลาคม) : 6 – 9.
- รุ่ง แก้วแดง. (2543). **ปฏิบัติการศึกษาไทย.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และ ชาย สัญญาวิวัฒน์. (2550). **การบริหารจัดการแนวพุทธ.**
 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2547). **ภูมิปัญญาทักษิณ.** ใน เลิศชาย ศิริชัย (บก).
ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากข้อเท็จจริงยกระดับสู่กระบวนการทัศนความเข้มแข็งของชุมชน.
 (หน้า 57 – 71). นครศรีธรรมราช : สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2536). **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาชนบท.**
 ใน เสรีพงศ์พิศ (บก). **ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท.** (หน้า 3 – 13).
 พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้ง.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2544). **มิติชุมชน : วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิ อำนาจ และการจัดการ**
ทรัพยากร. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง และคณะ. (2546). **ภูมิปัญญาทักษิณ.** ใน เลิศชาย ศิริชัย (บก).
ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากข้อเท็จจริงยกระดับสู่กระบวนการทัศนความเข้มแข็งของชุมชน.
 (หน้า 9 – 22). นครศรีธรรมราช : สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
- Henrien, M and Hedgepeth, O. (2003). **Size is important in Knowledge**
Management. Retrieved September 25, 2014,
 form <http://www.tlinc.com/artic153.html>